

tyi maaliskuun puolivälin tienoilla, ja punaisten oli alettava keskittyä puolustukseen vihollisen lähestyessä Tampereä.

Tuomas Hoppu kuvaa vaikuttavasti punaisten aseman hankaloitumista ja epätoivon kasvua, kun kaupunki joutui piiritettyksi, eivätkä avunpyynnöt tuottaneet tulosta. Hugo Salmela ei kuitenkaan ehtinyt kokea kaupungin valtausta, sillä hän kuoli maaliskuun 27. päivänä punaisten esikunnassa tapahtuneen räjähdysten seurauksena. Kuolema synnytti mitä erilaisimpia huhuja ja teorioita, joita Hoppu käy lähdekriittisesti läpi. Hän päätyy pitämään räjähdystä taitamattomuudesta johtuneena vahinkona ja arvioi Salmelan ruumiin päätyneen Kalevankankaan joukkohautaan.

Kirjan kiintoisimpia osioita on pohdinta Salmelan myönteisestä jälkimaineesta. Hoppu

osoittaa sen syntyneen osana valkoista vaupausotakirjallisuutta ja osin aikana, jolloin punaisten ei juuri sallittu sodan perintöä vaalia. Historian ironiaa onkin, että Salmelan muotokuva ripustettiin vuonna 1975 Sotakorkeakoulun seinälle arvovaltaiseen seuraan. Jälkimaineen läpikäynti tiivistää Hopun teoksen vahvuudet: hajanaisten ja aukollisen lähdeaineiston perusteellisen hyödyntämisen, ammattitaitoisen kontekstin rakentamisen sekä sujuvan kirjoittamisen. Jokunen kartta olisi ollut tarpeen sisällissotatapahtumia vähemmän tuntevan kannalta, mutta toisaalta kuvitus täydentää ja tukee hyvin leipätekstiä.

Arto Nevala

dosentti, Itä-Suomen yliopisto

Sisällissodan arvet maalaispitäjässä

Anna Warsell

Sisällissodan arvet maalaispitäjässä: Ruovesi vuosina 1918–1930. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2024. 452 s. ISBN 978-952-7466-37-7 (painettu), 978-952-7466-38-4 (sähköinen).

Suomen sisällissodan tutkimus on hyvin laajaa, ja on aiheellista kysyä, mitä uutta tähän jo lähes loppuun ammennettuun tutkimuskenttään on vielä mahdollista tuoda. FT Anna Warsellin väitöskirja *Sisällissodan arvet maalaispitäjässä: Ruovesi vuosina 1918–1930* kuuluu uusimpiin suomalaisen vuoden 1918 sisällissotatutkimuksen kontribuutioihin. Väitöskirja keskittyy sodan välittömiin jälkiseurauksiin ja paikallisyhteisön toipumiseen sodan jälkeisen ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Aihe on varmasti tuttu monille vuoden 1918 sodan tutkijoille ja harrastajille. Tutkimuksen kohteena on tällä kertaa Ruovesi, kirjoittajan mukaan tyypillinen pohjoishämäläinen maalaispitäjä, joka kärsi raskaasti sisällissodan kovuudesta.

Sodanaikainen rintamalinja kulki Ruoveden halki, ja 332 paikkakuntalaista menehtyi sodan seurauksena. Heistä 94 prosenttia laskettiin punaisten puolelle, ja suurin osa menehtyi vankileireillä. Näin Ruovesi näyttäytyy varsin tyypillisenä sisällissodasta kovia kärsineenä maalaispitäjänä, joka sattui sijaitsemaan punaisen Etelä-Suomen ja valkoisen Pohjois-Suomen rajapinnassa.

Väitöskirja edustaa uudemman historian-tutkimuksen suuntausta koskien vuoden 1918 sotaa – sotaa, jolla on Suomessa ollut monia nimityksiä ja jota nykyään yhä useammin kutsutaan sisällissodaksi. Kun sodan nimeäminen muuttuu, myös tutkijan katse kohdistuu uusiin kysymyksiin ja näkökulmiin – ja myös uusiin

johtopäätöksiin. Warsell tarkastelee erityisesti paikallisyhteisön sosiaalisia suhteita eli ihmisten välisiä siteitä, jotka yhdistävät yksittäiset henkilöt siihen, mitä kutsutaan yhteisöksi. Miten yhteisö ja yhteisöllisyys muuttuivat, ja miten sosiaalista koheesiota pyrittiin ja onnistuttiin jälleenrakentamaan sisällissodan kaltaisen konfliktin jälkeen? Tällainen kysymyksenasettelu avaa mahdollisuuksia vertailevaan näkökulmaan, jossa vuoden 1918 kevään tapahtumat ja niiden jälkiseuraukset voidaan nähdä myös laajemmassa, yleishistoriallisessa kehyksessä. Vastauksia etsitään paikallisyhteisön sisältä, sen asukkaiden kokemuksista ja siitä, miten he löysivät keinoja palata arkeen sisällissodan jälkeen. Warsell hyödyntää muistitietoa, viranomaislähteitä ja sanomalehtiä rakentaakseen kuvan paikallisten kokemasta sodanjälkeisestä todellisuudesta.

Miten Ruovedellä sitten toivuttiin sisällissodasta? Punaisten kokemuksilla oli vahva jalansija yhteisössä, mikä painoi taka-alalle sodan voittajapuolen, valkoiset. Tämä osoittaa, että sisällissodan luoma jyrkkä vastakkainasettelu punaisten ja valkoisten välillä jäi paikkakunnalla taka-alalle. Maalaispitäjän perinteinen yhteisöllisyys tarjosi puitteet konfliktista toipu-

miselle. Sopu ja sovittelu olivat Ruovedellä parempia väyliä selvittää sisällissodasta kuin poliittisen vastakkainasettelun ylläpitäminen. Tämä näkyi muun muassa siinä, että suojeluskunta sekä ääriliikkeet oikealla ja vasemmalla eivät saaneet suurta kannatusta paikallisen väestön keskuudessa. Sen sijaan moni ruoveteläinen vetäytyi aktiivisesta politiikasta, ja kuten kirjan otsikko kielii, kärsivät asukkaat pitkään sisällissodan jättämästä henkisestä arvesta.

Warsellin johtopäätös ei ehkä yllätä heitä, jotka tuntevat suomalaisen kansanvallan kehityksen, joka monien mutkien kautta vakiinnutti demokratian Suomeen. Samalla herää kysymys: miten oli mahdollista, että paikallisyhteisöt, kuten Ruovesi, pystyivät palaamaan kompromisseihin perustuvaan pragmatismiin ja rauhallisempaan yhteiskuntakehitykseen? Vastaus voi ehkä myös löytyä pohjoismaisesta poliittisesta kulttuurista, jossa maanläheinen ja kompromissihakuinen tapa ratkaista niin suuret kuin pienetkin ristiriidat on pitkällä aikavälillä juurtunut suomalaisiin instituutioihin ja arjen käytäntöihin.

Matias Kaihovirta
dosentti, Åbo Akademi

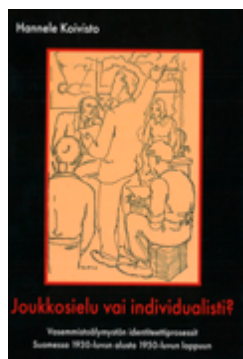
Karjalan kapinasta Stalinin vainoihin

Pekka Vaara

Punainen Uhtua: Karjalan kapinasta Stalinin vainoihin. Karjalan sivistysseura KSS, 2024. 322 s.
ISBN 978-952-7193-86-0.

Pekka Vaaran kolmas teos Vienan Karjalan historiasta kertoo Uhtuan alueen tapahtumista vuosina 1922–1938. Tällä kertaa kerronnan pääosassa eivät ole kuitenkaan paikalliset asukkaat, vaan Suomesta paenneet punasuomalaiset, punikit. Heidät lähetettiin alueelle ra-

kentamaan sosialismia ja juurruttamaan neuvostovalta Vienan Karjalaan sen jälkeen, kun vienankarjalaisten ja suomalaisten vapaaehtoisten kapinaliike oli kukistettu. Monille suomalaisille siirto Uhtuan alueelle karuihin oloihin töitä tekemään tuntui palkinnon sijaan rangais-

Vasemmistoälymystö ryhmäkuvassa

Hannele Koivisto

Joukkosielu vai individualisti? Vasemmistoälymystön identiteettiprosessit Suomessa 1930-luvun alusta 1950-luvun loppuun. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2024. 695 s. ISBN 978-952-7466-41-4 (painettu), 978-952-7466-42-1 (sähköinen).

Hannele Koiviston väitöskirja tarkastelee suomalaisen vasemmistoälymystön identiteetin muodostusta kolmella kiihkeän poliittisen taistelun vuosikymmenellä. Koiviston työssä painottuu kulttuurihistoriallinen näkökulma, jonka keskiössä on intellektuellien itseymmärrys omasta roolistaan. Samalla tutkimus piirtää monipuolisen ryhmäkuvan suomalaisesta vasemmistoälymystöstä, toimii perusteellisena Kuka-kukin-on -teoksena, ja valottaa vivahteikkaasti myös intiimimpiä yksilöiden kokemuksia.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on moniaineksinen. Koivisto hyödyntää Pierre Bourdieun sosiologista ajattelua, sosiaalipsykologisia identiteettiteorioita sekä uudemman tunnetutkimuksen näkökulmia. Lisäksi hän käy keskustelua kansainvälisen intellektuellitutkimuksen kanssa, ammentaen muun muassa Zygmunt Baumanilta ja Stuart Hallilta. Tämä teoreettinen moniäänisyys tekee tutkimuksesta vivahteikkaan hukkaamatta keskeistä kysymystä intellektuellien identiteetistä. Koiviston tavoitteena on yksilöiden itseymmärryksen ja ryhmän kokemuksen ymmärtäminen yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Tutkimus kysyy, miten poliittisesti aktiiviset intellektuellit rakensivat identiteettiään, millaisia tunteita ja kokemuksia siihen liittyi ja mitä merkitystä länsimaisella intellektuelliperinteellä oli suomalaiselle vasemmistosisivistyneistölle.

Ryhmätasolla vasemmistoälymystön analyysi lähestyy poliittisen historian kenttää ja valottaa kiinnostavasti työväenliikkeen ja vasemmistopuolueiden poliittisia linjanvetoja ja suuntataistoja. Tutkimus jakautuu ajallisesti kolmeen pääjaksoon, joiden välillä poliittisen kontekstin painopiste vaihtelee. Vasemmistointellektuellien 1930-lukua Koivisto käsittelee laajassa kansainvälisen ja kotimaisen poliittikan kontekstissa. Sota- ja vankilavuosina pai-

nottuu valtiovallan vasemmistointellektuelleihin kohdistama paine ja heidän yksilökohtaiset reaktionsa. 1940- ja 1950-lukujen osalta identiteettiongelmia rajautuvat enemmän kommunistisen liikkeen puolueityöhön sopeutumiseen ja intellektuellien kipuihin stalinististen ilmiöiden edessä. Tässä vaiheessa jäivät kauemmas taustalle ne eurooppalaisen vasemmiston ja NKP:n politiikan käänteet, jotka viime kädessä määrittivät SKP:n tiukentuneen linjan ja välillisesti vasemmistosisivistyneistön toiminnan kaventuneet vaihtoehdot.

Kaikkineen Koiviston työ tuo merkittävän kontribuution ajan työväenliikkeen historian keskeisiin kysymyksiin – ja avaa runsaasti uusia kysymyksiä. Koivisto valottaa intellektuellien osallistumista puolueiden ideologiseen keskusteluun ja poliittisen linjan määrittelyyn, mutta tekee sen intellektuellien identiteettiongelmien keskittyen. Poliittisen historian tutkijan mieleen hiipii paikoin toive, voisivatko tekstianalyyseissa näkyä identiteettikysymysten rinnalla enemmänkin toimijoiden kulloisetkin tavoitteet ja käsitykset poliittisesta tilanteesta. Kulttuurihistorian tutkimuksena työn anti poliittiselle historialle on joka tapauksessa poikkeuksellisen merkittävä, ja sen piirtämä kuva vasemmistoälymystön identiteettiprosesseista työväenliikkeen historian kannalta tärkeä. Pitäytyminen täsmällisesti määritellyssä tutkimusongelmassa auttaa myös tekemään tutkimuksesta sen suuresta sivumäärästä huolimatta johdonmukaisen kokonaisuuden.

Tutkimuksen lähdepohja on harvinaisen laaja, ja Hannele Koivisto on tehnyt suurtyön aineistojen esiin kaivamisessa ja analyysissa. Sanomalehdet, puheet, viranomaisraportit, kirjeet, päiväkirjat, muistelmat ja kaunokirjallisuus luovat tulkinnoille vakuuttavan perustan. Muistelmakirjallisuutta Koivisto käyttää luovasti ja

kriittisesti suhteessa muihin aineistoihin. Näin syntyy rikas ja moniulotteinen kuva, joka tuo lähelle intellektuellien kokemukset ja heidän arkinsa. Kaiken kaikkiaan Koiviston väitöskirja on vakuuttava ja omaperäinen tutkimus, joka piirtää intellektuellien identiteettiongelmia

tarkastelemalla moniulotteisen ryhmäkuvan suomalaisesta vasemmistoälymyydestä.

Ilkka Liikanen

professori emeritus, Itä-Suomen yliopisto

Kompromissiton elämä

Jukka Rantala

Vainon jäljet: Kaarlo Isomäen elämä.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2024. 345 s. ISBN 978-952-7466-31-5 (painettu), 978-952-7466-32-2 (sähköinen).

Kaarlo Isomäen (s. 8.2.1889, Luopioinen, k. 14.3.1958, Lahti) tarinan summaava *Vainon jäljet* -elämäkerta on kuvaus trauman vaikutuksesta, periksiantamattomuudesta, kunnianhimosta ja varsin kompromissittomasta elämästä. Kokemukset sisällissodasta traumatisoivat Isomäen. Hänen tapaustaan on tutkinut aiemmin muun muassa Jukka Rislakki (2007). Rantalan elämäkerrallinen tutkimus pyrkii pureutumaan elämäntapahtumien kokonaiskuvan välittämiseen ohella Isomäen psyykeeseen ja sen kehitykseen.

Isomäki syntyi vaatimattomiin oloihin köyhään torppaan ja ponnisti kansakoulupohjalta muutaman lisäkurssin ja suositusten turvin Jyväskylän opettajaseminaariin. Toimiessaan kansakoulunopettajana Jämsänkoskella nöyristelemätön, opettajien palkkausasiana ja luontoisetuja tinkimättä ajanut Isomäki sai monia vihamiehiä suurmaanomistajista, ja hänet leimattiin myös työväen asiaa sympatisoivaksi. Isomäki ei kaihtanut aina myöskään pientä vilppiä omaa asiaa ajaessaan, mihin koulun johtokunta puuttui. Hänet yritettiin savustaa ulos paikkakunnalta ensin hienovaraisesti, kunnes sisällissodan myötä asiat kärjistyivät. Työväentalolla nähdyn Isomäen huhuttiin kouluttaneen siellä punakaartia. Rantala kuvaa seikkaperäisesti Isomäen tekaistuin perustein tapahtuneen vangitsemisen, murhayrityksen, paon, piileskelyn ja monivaiheiset oikeudenkäyntiprosessit.

Valtiorikosylioikeus vahvisti vuoden 1918 lopussa Isomäelle vapauttavan tuomion. Nyt oli hänen vuoronsa haastaa teloitusta yrittäneet kätyrit oikeuteen. Rantala tulkitsee, että todistusaineistoa ei löytynyt riittävästi kanteen nostamiseksi Isomäkeä vainonneita jämsänkoskelaisia taustavoimia vastaan. Tuomiot olivat pettymys. Isomäen tapausta käsiteltiin vuosikausia lehtien palstoilla, ja hän myös julkaisi kokemuksistaan kirjan *Henkipattona: Kärsittyä elämää vapaussotamme päiviltä* vuonna 1920.

Rantalan tutkimus näyttää, että kokemus vainosta ei lannistanut, vaan sai hakemaan revanssia ja tavoittelemaan yhä vakaampaa asemaa ja menestystä. Isomäki ajoi kärkkäästi omaa asiaansa pysytellen selkeiden jakolinjojen, kuten oikeisto-vasemmisto-jaottelun, ulkopuolella. Tämä aiheutti aika ajoin riitoja ja eittämättä mutkisti etenemistä uralla. Esimerkiksi Suomen opettajayhdistyksessä perheetön Isomäki profiloitui perheettömien miesopettajien etujen ajajana horjuttaen opettajakunnan yhtenäisyyttä. Hollolassa kansakouluopettajana toimiessaan hän suoritti Jyväskylän kesäyliopiston kursseja ja valmistui ylioppilaaksi, minkä myötä ovet avautuivat Helsingin yliopistoon. Oikeusjärjestelmän toimivuuteen aiemmin pettynyt Isomäki luki oikeustiedettä ja suoritti ylemmän oikeustutkinnon.

Sittemmin Isomäki toimi myös asianajajana sekä Lahden kaupunginvaltuustossa, kaupun-

gin viskaalin sijaisena sekä lukuisissa muissa luottamustehtävissä. Hän jätti jälkeensä yli 6 miljoonan markan omaisuuden. Tämä näyttää vaikuttavalta luokkanousulta, mutta Rantalan tutkimus osoittaa, että Isomäki koki tyytymättömyyttä loppuun asti.

Lähteiden tarkka lähiluku ja tiuhat alaviitteet vuolaine lisäselvityksineen luovat vankan perustan pikkutarkalle henkilökuvalle. Lähde-materiaali on varsin runsasta. Keskeisinä aika-

laislähteinä toimivat Isomäen kirjallinen tuotanto päiväkirjoineen ja kirjeenvaihtoineen, oikeudenkäyntiasiakirjat, yhdistysten pöytäkirjat sekä lehtikirjoittelu muun muassa *Opettajain Lehdessä* samoin kuin päivälehtien kuten *Suomen Sosialidemokraatin* ja *Helsingin Sanomien* palstoilla.

Iris Olavinen

VTM, tutkija, Työväen Arkisto

Firabelin pelikirja

Pete Pesonen

Tehdastyöläisten firabelitöiden muistitietohistoria.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2024.

287 s. ISBN 978-952-7466-43-8 (painettu),

978-952-7466-44-5 (sähköinen).

Pete Pesosen väitöskirja käsittelee niin sanottuja firabelitöitä, työntekijöiden työpaikalla, työnantajan välineillä sekä materiaaleilla ja useimmiten työajalla omaksi hyödykseen tekemiä esineitä, joita valmistettiin pääsääntöisesti ilman lupaa toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa. Palkkatyön sosiaalishistoriaa tunteville tämä on merkitykseltään ilmeinen ja tärkeä tutkimuskohde, ja ansaitsee väitöstutkimuksen.

Firabelityöt ovat ikään kuin historiallisen kapitalismin ytimestä löytyvä häiriötila tai poikkeama, jolla voi olla hyvin monen suuntaisia seurauksia. Olivatko firabelityöt vastarintaa, epävirallista taloutta, yksityisiä yrityksiä kalvavaa korruptiota vai sivuovesta takaisin verstaalle hiipivän työnantajakontrollin väline? Pesosen valitsema näkökulma keskittyy tehdastyön lattiatason pelisääntöihin ja valtasuhteisiin. Tähän liittyy työnsosiologisia tutkimusperinteitä, kuten Gerald Marsin analyysit työpaikkavarkauksista. Ilmeisen hedelmällinen tekijälle on ollut jo vuonna 1977 ilmestynyt

Jason Dittonin artikkeli, joka tarkastelee firabeleja historiallisesti muotoutuneina epävirallisina nautinta-, etuisuus- ja valtajärjestelminä.

Työn toinen keskeinen ankkuri on metodologia. Muistitietotutkimus on luonteva lähtökohta epävirallisten käytäntöjen tutkimukselle, ja työväenhistoria ja muistitietohistoria ovat olleet läheisiä kanssakulkijoita niinä vuosikymmeninä, joina muutkin väitöskirjan siteeraamat tutkimusperinteet ovat kokeneet huippukautensa. Työväen Arkistossa ilmeisesti osittain firabelina väitöskirjaansa tehneen Pesosen aineistotyö on laajuudessaan ja vaivannäössään omaa luokkaansa, ja siihen sisältyy hienosti dokumentoitu yhteistyö Kymen paperitehtaan vanhoissa tiloissa järjestetyn firabelinäyttelyn ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Firabelialttiisiin ammattiryhmiin miesvaltaisessa tehdastyössä keskittynyt väitöskirja koostuu johdantoluvusta sekä neljästä vertaisarvioidusta kotimaisesta artikkelista. Se etenee artikkelimuodostaan huolimatta johdonmukaisesti ja kuvaa ensin firabelien sisältöä, sitten

lattiatasen valtasuhteita ja käytännön sääntely-yrityksiä, epämuodollisia rajoja ja moraalisia normeja ja päätyttyä metodologisiin kysymyksiin sekä yhteiseen tekijyyteen niin tutkimuksessa kuin firabelien tuotannossakin. Matkalla syntyy joukko konkreettisia havaintoja: miten firabelit muuttuivat sodanjälkeisen pula-ajan tarve-esineistöistä Alkon lakon aikaisiksi pontikkapanuiksi ja sen jälkeen uniikeiksi liikelahjoiksi; miten tekijät itse vartioivat, ettei tuotanto kärsinyt eikä myytäväksi tehty; ja miten työnantajat käyttivät firabeleja argumenttina palkkaneuvotteluissa. Kiehtovaa on myös "sotevan" ja "sativitosten" tekoon liittynyt paikallinen sanasto ja kaskuperinne.

Pesonen osoittaa kerta toisensa jälkeen, miten teoriassa selvältä vaikuttavat asiat muut-

tuivat tehdassaleissa neuvottelunalaisiksi, ja miten monisyistä tuotannon ja kulutuksen arki teollistuvassa Suomessa toisen maailmansodan jälkeen siksi oli. Tämä on tutkimuksen rikas anti työväenhistorialle.

Työ on vahvasti ankkuroitunut kollektiivisuutta, vastarintaa ja autonomiaa korostaviin tutkimusperinteisiin, joten tutkimuskohteen ristiriitaisemmat puolet ovat saattaneet jäädä työssä osin varjoon. Muistitiedolla on taipumus korostaa sitä, mitä kertova yhteisö pitää arvokkaana, mutta se saattaa vaieta siitä, mikä on aineellisesti olennaista mutta hävettäväksi koettua. Yhteinen tekijyys voi olla myös rajoite.

Sakari Saaritsa

professori, Helsingin yliopisto

Työläiskirjallisuus 1970-luvulla

Jussi Lahtinen

Kerrottu luokka: Pitkän 1970-luvun työläiskirjallisuus yhteiskunnallisten valta- ja vastakertomusten kentillä.

543 s. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2025.

ISBN 978-952-7466-45-2 (painettu),

ISBN 978-952-7466-46-9 (sähköinen).

Jussi Lahtinen on väitöskirjassaan tarttunut työläiskirjallisuuteen "pitkällä" 1970-luvulla, joka oli julkisen luokkapuheen kultakausi Suomessa ja muissa länsimaissa. Tutkimus on ajallisesti jatkoa Raoul Palmgrenin teoksille työläiskirjallisuudesta mutta myös pyrkimystä monipuolistaa sen tarkastelutapaa.

Raoul Palmgrenille työläiskirjallisuuden kriteereinä olivat työläisaiheet sekä kirjailijan työläissyntyperä ja elämäkokemus tai työväenluokan aatemaailman sisäistäminen. Jussi Lahtinen puolestaan selittää työläiskirjallisuuden kuvaavan työväenluokkaista elämää työväenluokkaisesta näkökulmasta. Hänelle työväenluokkaisuus määrittynyt yksilön yhteiskunnallisena asemana tai identiteettinä, ei niinkään työn ja pääoman ristiriidan poistavana kollektiivisena muutosvoimana. Hänen tar-

kastelussaan tärkeää ovat luokkaan perustuvan eriarvoisuuden ja toiminnan väliset suhteet sekä liikkuvuus.

Palmgrenille oli tyypillistä eritellä työläiskirjailijoiden elämänvaiheita ja tuotantoa, ryhmitellä heitä taustan mukaan sekä hahmottaa tarkastelun taustaksi Suomen poliittista ja kulttuurista elämää. Jussi Lahtinen on sitonut kirjailijoiden tekstit ajankohdan vaikutusvaltaisiin kertomuksiin ja kytkenyt ne länsimaiseen kontekstiin. Hänen tarkastelussaan kirjojen teemat nousevat keskeisemmiksi kuin Palmgrenilla. Tarkastelutapa kertoo myös siitä, että työläiskirjailijat olivat 1970-luvulla tunnustettuja.

Suomen kytkeminen länsimaiseen kehitykseen on kiitettävää, mutta ajoittain Yhdysvaltain ja Ison-Britannian kehityslinjoihin perustuvat kertomukset vaurastumisesta ja

edistyksestä, niiden ulkopuolelle jäämisestä sekä työväenluokan ja -liikkeen suhteesta saavat ylliotteen. Selvimmin se näkyy hyvinvointivaltion nostamisessa suureksi kertomukseksi, osin myös puheissa keskiluokkaistumisteesistä ja työläiskonservatismista sekä luonnehinnassa Suomen työväenliikkeestä. Lahtinen on toki todennut kehityspiirteiden ilmenneen Suomessa myöhemmin. Hahmotettaessa Suomen suuria kertomuksia olisi kenties ollut hedelmällistä hyödyntää enemmän Pertti Haapalan näkemystä siitä, että suomalainen kertomus ei kiinnittynyt taloudelliseen vaurastumiseen vaan tavoitteeseen oikeudenmukaisuudesta.

Tutkimuksessa on todettu elintason ja luokkanousun näkyneen selkeästi sosiaalishistoriallisissa romaanisarjoissa, mutta myös muissa teoksissa. Kuvaa edistyksestä rikkoivat kertomukset työväenluokkaisen elämän epävarmuudesta ja vaurastumisen ulkopuolelle jääneistä ryhmistä. Lahtisen mukaan köyhy-

destä irtautuminen pohjasi kirjoissa ensisijaisesti yksilöiden ponnisteluihin. Päähenkilöiden optimististen asenteiden suhdetta työväenliikkeen vaikutusmahdollisuuksien paranemiseen olisi kuitenkin voinut pohtia enemmän. Pitkän 1970-luvun työläiskirjailijat eivät työväenliikkeeseen sitoutumisestaan huolimatta idealisoineet työväenluokkaa poliittisena voimana, vaan heidän teoksissaan kritisoitiin liikettä eri tavoin.

Jussi Lahtinen on rinnastanut kohdekirjojen sanomaa kiitettävästi ajankohdan pamfletti- ja dokumenttikirjallisuuteen sekä työväenlauluihin mutta myös realistisen kirjallisuuden perinteeseen. Hänen tutkimuksensa muistuttaa tyylikkäästi kirjallisuuden merkityksestä yhteiskuntaelämässä ja monipuolistaa hienosti työläiskirjallisuuden tarkastelua.

Tauno Saarela

dosentti, Helsingin yliopisto

Utopistit uusia yhteiskuntamalleja testaamassa

Teuvo Peltoniemi

Paratiiseja rakentamassa. Suomalaisten utopia-yhteisöjen historiaa. SKS Kirjat, 2024. 459 s. ISBN 2323-7392.

Teuvo Peltoniemi esittelee tietokirjassaan 20 suomalaista keskenään erilaista utopiyhteisöhanketta. Varhaisimpana esimerkkinä ihanneyhteisöistä toimii radikaalipietisteistä koostuneiden laivapakolaisten joukko, Erikssonien veljeksiä seurannut *Erikssonien lahko*, joka toimi vuosina 1732–1832, ja tuoreimpana taas vuosina 1971–1990 toiminut kristillinen suomalaiskibbutsin yhdyskunta *Jad Hashmona* Israelissa. Yhteisöt on teemoiteltu varhaisiin utopiyhteisöihin (Euroopassa, Kaukoidässä ja Afrikassa), utopiasosialistisiin (kurikkalaisiin) yhteisöihin (Kanadassa ja Australiassa),

Uutta Suomea etsineen eliitin utopiahankkeisiin (mm. Kuubassa), amerikansuomalaisten osuusfarmeihin (Yhdysvalloissa), amerikansuomalaisten karjalakuumeeseen perustuneeseen muuttoliikkeeseen (Neuvosto-Venäjällä), tropiikkikuumeen aikaansaamiin yhteisöihin (Väli- ja Etelä-Amerikassa) sekä uudempaan utopialiikkeeseen (yhteisö Israelissa).

Peltoniemen teos pohjautuu suurelta osin hänen 1970-luvulta alkaen keräämäänsä kenttähaastatteluaineistoon matkoillaan suomalaisten utopiyhteisöjen jalanjäljillä. Uutuus laajentaa hänen aiemmin samasta teemasta